

אלכוהול הנעשה ממי חלב¹

- א. אם זיעת המאכל נחשבת כמאכל עצמו
- ב. דין זיעה לעניין יין נסך ולענין חמץ בפסח
- ג. העולה מן הדברים לענין זיעת חלב
- ד. שיטת פוסקי זמננו המחמירים באלכוהול העשוי מחלב
- ה. שיטת פוסקי זמננו המקילים
- ו. סיכום העולה לדינא

שמעתי לפני כמה שנים, שיש השגחה אחת הנותנת הכשר לאלכוהול המיוצר ממי גבינה, וכותבים עליו שהוא כשר פרווה. ונימוקם עימם, שמי הגבינה עברו תהליך ונשתנו להיות זיעה בעלמא, שאין בה לא טעמו ולא ריחו ולא ממשו של חלב, ועל כן אמרין פנים חדשות באו לכאן, ונחשב כמאכל חדש שהוא פרווה. ויש לעיין אם נכונים הדברים.

א. אם זיעת המאכל נחשבת כמאכל עצמו

ההקדמה לנידון זה, צריכה להיות בירור בגדר חשיבותה של זיעה², אם הזיעה נחשבת כמאכל עצמו, או שהיא נחשבת רק כשלב שני מן המאכל (והמאכל - העיקר, נשאר במקומו, והוא כאילו טעם שנפרד מן העיקר). ועוד צריך לברר אם יש לדמות מילתא למילתא, דין זיעה באיסורים לדין זיעה בהלכות ברכות במשקין היוצאין מפירות שנחשבים "זיעה בעלמא". ואבאר:

כתב הרא"ש (שו"ת כלל כ' סימן כ"ו) אם מונחת קדירה רותחת מלאה חלב בכירה, והיא למטה מקדירה של בשר, אסורה "כי הזיעה העולה מן האילפס (קדירה) הוא כמו חלב". וכדבריו נפסק בשו"ע (יו"ד סימן צ"ב סעיף ח', וע' שם בפרי מגדים משבצ"ז ס"ק כ"ט ד"ה והנה) דזיעה כממשו, כלומר שזיעה נחשבת כאוכל ממש. ולא מצינו בכל הלכות איסור והיתר, סברא להקל בזיעה יותר מן האוכל גופא (אם לא מכח סיבות צדדיות, כגון במקום פתוח שהזיעה מתפשטת או מחמת שנתקרה).

ב. דין זיעה לעניין יין נסך ולעניין חמץ בפסח

ומצינו שני מקומות שדנו האחרונים בהלכה זו:

1. פרק מתוך הספר חלב ישראל כהלכתו שיצא לאחרונה ראה סקירה בקובץ זה עמ' 130.
2. הערת העורך: האלכוהול איננו זיעה של חלב או של מי חלב או של לקטוז אלא הוא זיעה של מוצר תסיסה חיידקית שבה סוכר החלב (הלקטוז) עובר פירוק שיוצר את האלכוהול. לכן נראה שהדין צריך להיות קודם האם שינוי מהותי כזה המתרחש בתהליך התסיסה ייחשב לפנים חדשות או לא, כלומר האם דין תוצר התסיסה הינו כדין התוצר המקורי קודם הליך התסיסה - מכיוון שתהליך התסיסה שינה את החומר המקורי שינוי מהותי. רק לאחר מכן יש לדון לגבי הליך הזיקוק של האלכוהול שם אמנם יש לדון בדין זיעה.

א. דין יין שרף שנעשה מין נסך (ברנדי).

ב. דין יין שרף שנעשה מחמץ (וויסקי) בפסח - אם נחשב כחמץ גמור או לא.

והנה יין שרף שנעשה מין נסך, אשר אותו המחבר (י"ד סימן קכ"ג סעיף כ"ד) בהנאה, כיון עצמו. וביאר הרמ"א שם, דין שרף הוא שעושין מין נסך, ואע"פ שאינו רק זיעה מין הנסך, הרי הוא כאיסור עצמו.³ ומקור דברי הרמ"א הוא מהריב"ש (שו"ת סימן רנ"ה). והריב"ש עצמו ייסד דבריו על דברי הרא"ש (הנ"ל).⁴

ובענין וויסקי בפסח, כידוע נחלקו גדולי האחרונים בזה,⁵ אם להחשיבו כחמץ גמור או לא. והמקילים בזה, הם: הבית אפרים (או"ח סימן מ"ח), הפני יהושע (שו"ת או"ח סוף תשובה י"ג), והמגני שלמה (מובא בבית אפרים שם, ובשערי תשובה שם אות ב'), שכתבו שמה שאסר הריב"ש יין שרף העשוי מין נסך, היינו דווקא ביון נסך, ומחמת חומרת יין נסך, דאף שאין בו ריחו טעמו וממשו, עדיין הוא כאפר עבודה זרה, שאסור בהנאה, משא"כ בשאר דברים, אין ראיה להחשיב זיעה כממשו של איסור.⁶

ולעומת זאת דעת המחמירים, דזיעה לעולם חשיבא כממשו, ולכן יין שרף נחשב כחמץ גמור, וז"ל המשאת בנימין (שו"ת סימן נ"ח): "אבל יין שרף הוא חמץ גמור בלי שום תערובת, כי הוא נעשה מעשן האידים ומזיעת ההבל מתבואה המחומצת שקורין מל"ץ. והעשן הוא עיקר המאכל, ולא כדאמרי אינשי דין שרף אין בו ממש ואינו אלא זיעה בעלמא". וכדבריו פסק גם כן השער אפרים (סימן ד').⁷ וכן פסק במשנה ברורה בהלכות פסח (סימן תמ"ב ס"ק ד') וז"ל: "ויון שרף הנעשה מחמשה מיני דגן הסכימו האחרונים (שעה"צ אות ט"ז: משאת בנימין, שער אפרים, חק יעקב (שם ס"ק ד'), מקור חיים, פרי מגדים (אשל אברהם שם אות ט'), חיי אדם וש"א) דהוי חמץ גמור, וגרע מתערובות חמץ".

ג. העולה מן הדברים לענין זיעת חלב

ונחזור לענייננו, באלכוהול הנעשה ממימי חלב, שקודם כל מוציאים את כל הנשאר ממי הגבינה (Whey) ולא משאירים אלא את הלוקטוז⁸ ומזה נעשה האלכוהול, ואינו אלא חלב מדרבנן, הנה על פי דברינו לעיל, אין שום מקום להקל ולומר "נשתנה", "פנים חדשות בא לכאן", "אין בו טעמו או ממשו", וכיוצא בזה, דכשם שאסור בחמץ על אף ששייכות בו כל אותן טענות, כך גם בענייננו יש

3. ובענין מגע עכ"ס ביין שרף, ראיתי בדרכי תשובה (שם אות פ"א) שמביא מ"מ להתיר, ע"ש.

4. וע' בשו"ת ברכה (לחיד"א, סימן קכ"ג אות י"ח).

5. ועיין בדעת תורה (להמהרש"ם, או"ח סימן תמ"ב סעיף א' ד"ה ע"י חק יעקב) לעוד מ"מ בענין זה, ע"ש.

6. ועל דרך זו כתב ג"כ המהר"ט צהלון (שו"ת החדשות סימן קמ"א), אבל מדבריו נראה שאינו מתיר לכתחילה שלא למכור קודם פסח, אלא דן שם בדיעבד, במי שבטעות לא מכר את היין שרף שלו.

7. וז"ל: "הנה יש טועים בזה וסוברים מאחר שנעשה מזיעה של העשן העולה מתבואה חמוצה הנו' דהוי רק זיעה בעלמא, ואין בזה חשש חימוץ ומביאין ראיה מגמ' דכיצד מברכין גבי האי דובשי דתמרי מברכין עליו שהכל, מאי טעמא זיעה בעלמא הוא, וכן כל המשקין של שאר מיני פירות וטעמיהו מדלא חשיב ליה גוף הפרי לענין ערלה, ועיין בתוס' וברא"ש שם, אבל זה אינו, דהיינו דוקא לענין ברכה אין מברכין רק שהכל דאין לו דין משקה לפי שאינו עומד למשקה וכמ"ש במס' שבת (פרק חבית) גבי אין סוחטין הפירות להוציא מהן משקה וגם גוף הפרי אין כאן, משא"כ לענין שאר איסורים דקי"ל טעם כעיקר דאורייתא דילפינן ממשות וכמ"ש בגמ' בפרק אלו עוברין ובזיר פ' כ"ג ואם כן מכל שכן בנ"ד, ואין להפסיד בחינם הנייר ודיו לדחות סברות אל".

8. הערת העורך: ראה במאמרו של הרב דב לנדאו בקובץ זו ובמה שדנתי שם בסוף המאמר אם מי גבינה שנשאר בהם רק הלוקטוז נחשבים אמנם למימי חלב או אף הם בגדר מי חלב וייתכן ונחשבים כחלב גמור.

לא לכוהול זה דין חלב לכל דבר. וע' בשו"ת הר צבי (יו"ד ריש סימן פ"ד) שמפלפל אם זיעת חלב נחשבת כחלב גמור, או כמי חלב, ונ"מ בזה, אם הוא איסור דאורייתא או דרבנן, ע"ש. ויש עוד נ"מ (ע"פ דברי הכף החיים) לגבי אחינו הספרדים, שלדעתו מרן הבית יוסף מחמיר לכתחילה שלא לאכול מי חלב מחמת איסור יוצא מן החי. ומה שנוגע לנו מתשובתו שם, שזיעה היוצאת ממי גבינה, בודאי נחשבת כשלב נוסף, להחשיבה כמימי גבינה ולא כמי גבינה ממש, אבל עכ"פ בודאי היא עדיין חלבית לכל דיניה⁹.

ד. שיטת פוסקי זמננו המחמירים באלכוהול העשוי מחלב

ולהלכה, עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ז' סימן נ"ט) שדן בשאלה זו גופא, בדין שימוש באלכוהול הנעשה ממי גבינה, ומביא כמה מן המראה מקומות דלעיל, בדין זיעה בה' איסור והיתר, ובדין יין שרף. ואם הוא נעשה מחלב ממש, אז יש לאלכוהול זה דין חלב דאורייתא, אבל אם נעשה ממי גבינה, אז אין עליו אלא איסור דרבנן (כמבואר בסימן פ"ז סעיף ו'). ולהלכה, אוסר בכלל לייצר אלכוהול מחלב או מי גבינה, מחמת הדין המבואר ביו"ד סימן צ"ז (סעיף א') שאסור ללוש עיסה עם חלב בפנים, גזירה שמא יבוא לאכלו עם בשר, וכן יש לחוש בנידון זה, כמבואר בצמח צדק (הקדמון, סימן פ' - מובא בפתי תשו' סימן צ"ז ס"ק א') לאסור ליתן חלב ביין בכדי להצליל היין, שמא יבא לשתותו עם בשר, וא"כ גם בנידון דידן יש לחוש שמא יבא לשתות האלכוהול עם מאכל בשרי¹⁰. והוסיף עוד "ובאלקאהאל יש עוד יותר חשש דנותנין אותו בהרבה מינים בבתי תעשיי' ממאכלים ומשקים, ויתכן שיתנו אותו גם במה שיש בו שומן מבשר או בשר ויבשלו ביחד דיש משום גם בישול וגם אכילה בשר בחלב דאורייתא¹¹". ומסיים שאף אם ימכרו את האלכוהול פגום, בכדי להשתמש בה למלאכה בלבד ולא לאכילה, עדיין יש לדון אם יהי' מותר לחמם בשר באלכוהול זה, ומה גם שיש לחוש מאוד "כי כנודע כהיום הזה הענינים הולכים מהר, וכאשר מתחילים אין מפסיקים ומתפתחים והולכים, והיום אומרים עשה כך, ולמחר כאשר יהי' לטובת העסק אומרים עשה כך. ולכן כאשר יתירו להם לעשות ולפגל, למחר יבואו ויעשו בלא לפגל, ויתרבו המכשולות ח"ו כנ"ל, ולכן לדעתי יש להשתדל למנוע אותם מלהתחיל בזה", עכ"ד הרב זצוק"ל¹².

ונסיים בדברי השולחן הלו (הרה"ג ר' ישראל בעלסקי זצ"ל, ראש השגחת OU בארה"ב, פרק כ"ב אות ג') שאלה: בענין אתניול (Ethanol), והוא חומר אלכוהולי, שנעשה ממימי חלב (נסיובי דחלבא) הנקרא לקטוז, אחרי שחימצו אותו על ידי חומר שאורי, האם דינו כחלבי. תשובה: כל דבר חמוץ הנעשה מחלב הוא חלבי לכל דבר, וכן דבר חמוץ הנעשה מבשר הרי הוא בשרי, עד שיסרח ולא יהא ראוי לאכילה כלל. וברור שאלכוהול הבא מנסיובי דחלבא, ראוי עדיין למאכל ולא פקע ממנו שם חלב בשום פנים שבעולם, עכ"ל. (וע' בהערות שם מאת הרב הנ"ל, שמביא ראיה מדברי הרמב"ם שדבר שנשתנה על ידי שהחמיץ, עדיין שמו עליו, ולא דמי למוס"ק המובא במגן אברהם סימן רט"ז (ס"ק ג'), דאמרינן פנים חדשות בא לכאן. וגם מביא דעת אותם מקילים

9. הערת העורך: ראה את הדיון בנושא כשרות מוצרי מימי חלב במאמרו של הרב דוב לנדאו לעיל.

10. ושמעתי מהר"ר שמואל זמלמן שליט"א (מנהל מחלקת כשרות משקאות חריפים ברבנות ארץ ישראל) מה דבדידה הוי עובדא שרצו להתחיל למכור הוויסקי Sothorn Comfort בארץ ישראל, והלך לבדוק את כשרות המשקה, ונתברר שפעמים אם חסר להם אלכוהול רגיל, משתמשים באלכוהול הנעשה ממי גבינה וא"כ הוא חלבי, ובבית כמה מאחינו בני ישראל, שותים משקאות חריפים בסעודת יום שבת קודש, בסעודה שאוכל ג"כ בשר או תבשילי בשר לכבוד ש"ק.

11. הערת העורך: לכאורה לא יכול להיות דאורייתא אם נעשה ממי חלב.

12. והג"ר אשר וועסטרהיים שליט"א במכתב פסק כדברי המנחת יצחק.

שכתבנו בתחילת דברינו, לומר ששם חלב תלוי בטעם חלב, וכאשר בטל ממנו טעמו, יצא מתורת חלב ונעשה כמים, וכמובן, חולק עליהם בתקיפות) ¹³.

ה. שיטת פוסקי זמננו המקילים בזה

ואחרי ככלות הכל, מצאתי בעזה"ש¹⁴ בשו"ת ציץ אליעזר בענין "אכילת תרופה של סוכרין חלבי לאחר אכילת בשר" שציין הרב זצ"ל לעיין במה שכתב בנידון שלנו בספרו (ציץ אליעזר חלק ה' סימן י"ב). והתשובה שם נכתבה בשנת תשי"ד להרה"ג ר' איסור יהודה אונטרמן זצ"ל שהיה הרב הראשי בתל אביב, בענין "קוניאק" הנעשה מזיעת אדי חלב, אם מותר לשתותו בסעודת בשר, ומביא כמה מראי מקומות וראיות¹⁵ להתיר שתייתו באמצע סעודה של בשר. וסיים בזה"ל, מכל הלין שהבאנו בכל דברי התשובה נלפענ"ד שיש מקום להתיר בסעודת בשר שתית הקוניאק הנעשה מחלב ונשתנה מראיתו וטעמו לגמרי מטעם החלב... ומה גם כי לציבור הפשוט תראה ההוראה כתמוה, ומאיך גיסא אם אמנם יש מקום להתיר הרי ישנו בזה משום עידוד ביצור התעשייה במדינתנו, לכן מן הראוי שתבוא החלטה כללית על כך בשיבת מועצת רבנים מורחבת¹⁶, עכ"ל. ויש לצרף גם את דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל ובעל שבט הלוי זצוק"ל (בסמוך) שמתירים כדורי לקטוז (המיוצר ממי חלב) מיד לאחר אכילת בשר, מחמת שפקע ממנו שם חלב (ע"פ שיטת השלטי גיבורים ע"ז ט"ז. בדפי הרי"ף אות ב'), ונפסל מאכילת חלב, וכל דבריהם שם שייכי גם בעניינינו, להתיר שתיית קוניאק או אלכוהול הנעשים ממי חלב.

ו. סיכום העולה לדינא

אלכוהול שנעשה מזיעת מי חלב, יש שהחמירו לומר שהוא חלבי לכל דבריו מכיון שזיעה מממשו. ויש שהקילו מכח השינוי שחל בו שפקע ממנו טעמו וממשו, ועוד צירופים שונים.

13. וראיתי בפסקי OU אחרי דברי הרב בעלסקי זצ"ל, הביאו תשובה מן הרב המיקל, שכתב שהצדק עם הרב בעלסקי זצ"ל, וחור בו מפסקו, והסכים שנחשב כחלבי (מדרבנן). ויש לציין, שיש תשובה בשולחן הלי (מהרב בעלסקי זצ"ל) בחלק הסימנים (בירורי הלכה) בסוף הספר (בסימן כ"ד), בשאלה של אנונים שמתפתח מלקטוז, אם דינו כחלבי או פרווה, וכתב שם להלכה שהוא פרווה, על אף שבעצם היצור דומה קצת ליצור האלכוהול, וצ"ל שיש שינוי גדול מבחינה הלכתית, וע"ש ביתר אריכות.

14. ובקיצור נמרץ: דזיעה לא גרע ממי חלב, שאיסורם רק מדרבנן. וגם יש להקל יותר בזה מאחר שאישתני לגמרי, משא"כ במי חלב. וזה שאסרו כמה האחרונים ביין שרף הנעשה מיין נסך, יש לחלק דשם כבר חל עליו איסור יין נסך ולכן אמרין דתו לא פקע, משא"כ כאן, דצריך לחול על קוניאק זה שם חלב בצורתו עכשיו בכדי לגרום איסור אכילת בשר וחלב, וכיון דאישתני אי אפשר לחול עליו שם חלב. ועל כל פרט ופרט מביא כמה ראיות ומראה מקומות להצדיק דבריו.

15. ומדבריו בתשובות אחרות נראה שנקט כן למעשה. וע' בחלק ו' סימן י"ז שמביא דברי הדעת סופר זצוק"ל (ראב"ד ירושלים, שנכתב בשנת תשי"ז) מה שהעיר על תשובה הנ"ל, ומשיב הצי"א זצ"ל על כל דבריו, ומוסיף עוד ראיות, ובעיקר משו"ת נפש חיה (יו"ד ס"ס כ' ד"ה והנה לכאורה וד"ה אך). וע' עוד שם סימן י"ח, שמשיב על דברי הגאון ר' ישראל וועלץ זצ"ל (הראב"ד מבודפסט - בעמ"ס שו"ת דברי ישראל) באריכות, ומוסיף וז"ל, דכפי התיאור מאופן עשיית הקוניאק יוצא שזה הוי כבר כזיעה דזיעה מהחלב, ובכונן זה ישנם כמה מהפוסקים הסוברים דזיעה גם הריב"ש לא אסר בכלל, כמוזכר בשדי חמד (במערכת חמץ וצצה ס' ה' אות י"א וסוף אות י"ג) ע"ש. (ובכלל הרי ישנם מגדולי הפוסקים המתירים זיעה גם באיסורים ממש כהמהרי"ט צהלון והשו"ת פני יהושע, ומצינו שמצרפים אותם כסניף חזק להתירא). ומסיים את תשובתו שם בזה"ל, מכל המובא בספרנו שם ובדברי התשובה כאן, ובצירוף גם התנא דמסייעא שהביא לי כתר"ה במכתבו השני משו"ת אמרי יושר (מבעל המנחת פתים, ח"ב סי' ק"מ), (אשר גם כתר"ה חזר משום כך והסכים להתירא) יתנו עדיהן ויצדקו דשפיר דנתי בע"ה בדברי תשובתי שם. (וע"ע בספרו חלק ז' סימן ל"ג לעוד דו"ד בזה). והעיר על הדברים הג"ר מרדכי קובר שליט"א שהשאלה הגדולה היא, האם יש לומר שפקע שם חלב לגמרי, כי מאחר שגזרו חז"ל על מימי חלב לכאורה ה"ה במה שיתרחק מחלב שהעיקר שבא מחלב.

נספח א:

נטילת תרופה העשויה ממי חלב (לקטוז) של נכרי

שאלה עלתה על שולחן הפוסקים, האם יש מקום להקל בנטילת כדורי תרופות לקטוז, לגבי דין חלב עכו"ם, ולגבי דין המתנה לאחר אכילת בשר. הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות חלק א' סימן ע"ג אות א') כתב וז"ל, לקטוז (סוכר החלב שבדרך כלל מפיקים אותו ממי חלב (קום) שהם המים המופרשים לאחר הגיבון) אינו אסור מחמת חלב עכו"ם משתי סיבות. א) היות ולאחר ערבובו בחומר שבטבילות נפסל הוא מאכילת אדם, ואפילו ממאכל חלב. ב) מכיון שהלקטוז עשוי ממי גבינה אין בו איסור של חלב עכו"ם כמבואר בכנה"ג (סימן קט"ו הגה"ט אות ב') בשם שלטי הגיבורים (ע"ז ט"ז. בדפי הרי"ף אות ב'), עכ"ל. וכן הוא דעת החשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות פ"ז), וכן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (ראב"ד העדה"ח פה ירושלים עיה"ק, בספרו אורחות הבית, הדרכה והערות פרק רביעי ס"ק ה' עמ' קל"ח) להקל בטבלאות של לקטוז אף הבא מעכו"ם לצורך חולה (מחמת שנשתנה).

נטילת תרופה זו לאחר אכילת בשר

ולבלוע כדורי תרופות שיש בהם סוכר חלבי, לאחר אכילת בשר, כתב השבט הלוי (חלק ז' סימן קי"ח) להתיר מחמת כמה צירופים, ובעיקר, שכבר נתבטל שם חלב ממנו מן התורה על ידי התהליך (ואינו דומה לאבקת חלב, ששם עדיין החלב קיים כמות שהוא רק שהוא בצורה של אבקה). וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל ע"פ דבריו לעיל (בד"ה הקודם) להקל, מאחר שנפסל מאכילת חלב, וגם מצד שהלקטוז הנעשה ממי חלב אינו אלא מדרבנן שאסור לאוכלו עם בשר, וזה שאוסר הש"ך (יו"ד סימן פ"ז ס"ק י"ז) היינו דווקא בבת אחת, אבל בזה אחר זה יש להקל. ובציץ אליעזר (שם אות ב'-ג') כתב להתיר לגמרי לאחר שעה. וקודם שעה, מכיון שהשאלה היא גם לבריאים שממליצים שגם הם יקחו את הכדורים האלה לשם חיסון גופם, חוכך שם להחמיר.

נספח ב:

היתר שתיית חלב ומי חלב מבהמה טהורה¹⁶:

שנינו בבכורות (ו:), חלב דבהמה טהורה מנלן (שמותר באכילה אע"פ שבא מן החי¹⁷), איבעית אימא מהכא, ארץ זבת חלב ודבש (שמות ג', ח'), ואי לא דשרי, מישתבח לן קרא במידי דלא חזי? ואיבעית אימא מהכא, לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב¹⁸ (ישעיה נ"ה, א'), ע"כ. וע"ש בשיטה מקובצת בשם תוספות חיצוניות, שהקשו וז"ל, והא דלא ילפינן כן מאברהם אבינו, שנתן למלאכים חמאה וחלב כדכתיב ויקח חמאה וחלב, ובודאי לא האכילם איסור, מדקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה, ואומר ר"י מפרי"ש שהיה סבור שהם בני נח ולא נצטוו על כן, כי אין זה מז' מצות בני נח, שקבלו על עצמם לעשותם, עכ"ל¹⁹.

מחלוקת הראשונים בדין נסיוני דחלבא ומימי חלב

וכל זה לענין חלב גרידא כמות שהוא בשעת יציאתו מן הבהמה, אמנם עדיין צריך לבאר את ההיתר לשתות נסיוני דחלבא (דהיינו לאחר שעושין הגבינות נשאר הרבה לחות - בלע"ז "ווי"), ומימי חלב (היינו כשמבשלים את הנסיוני דחלבא, והאוכל צף למעלה, המים שנשארו לבדם הם מימי חלב), ועל אף דמסברא, אם חלב גרידא מותר, הרי גם זה יהא מותר, דמאי שנא, אולם יתבאר להלן דשנא ושנא.

הנה הטור (יו"ד סימן פ"א) כתב וז"ל, חלב בהמה וחיה הטהורין ומי רגליהם מותר, ואין בו משום אבר מן החי, וכתב ה"ר אליעזר דוקא חלב שהתירו הכתוב, אבל מי חלב אסור, וה"ר שמחה מתירו וכן נוהגין, עכ"ל. וכתב עליו הבית יוסף (שם) וז"ל, דברי רבינו סתומין, שלא פירש מה מיקרי מי חלב, אם לנסיוני, או למים הנשארים אחר שבשלו הנסיוני והוציאו ממנו האוכל הצף למעלה, ומדכתב וכן נוהגין משמע דבנסיוני מיירי, דאילו באינך, לא ראינו מי ששותה אותם כלל משום דלא חשיבי, ולפי האמת לא אסר ה"ר אליעזר בנסיוני אלא באינך מים, עכ"ל (וע"ש שמביא ראיה מדברי הרא"ש ע"פ הרמב"ם).

ועוד כתב הב"י וז"ל, ואל תתמה שהרי מותר עם האוכל וכשפירש מן האוכל נאסר דהכי אשכחן בדם האיברים דכשהוא מובלע בבשר מותר וכשפירש אסור, וה"ר שמחה השיב דדוקא לענין בשר בחלב אין חשוב כחלב, דקרא קאמר בחלב אמו - כמו שיוצא מן האם מעורב עם האוכל, אבל לכל שאר מיילי הוי בכלל חלב דתנן (מכשירין פ"ו מ"ח) מי חלב הרי הן כחלב, ואמר ריש לקיש עלה

16. מתוך הספר של המחבר - חלב ישראל כהלכתו, פרק ט"ו סימן א'.

17. דנו האחרונים, באיזה איסור היה נאסר החלב עד שהוצרכה התורה להתירו, אם משום "יוצא מן החי", או משום "איסור דאינו זבוח" (נודע ביהודה תניא יו"ד סימן ל"ו) ועיין לקמן הערה ג'.

18. ביאור הפסוק הוא: 'הוי כל צמא לך למים', מים היינו תורה, 'ואשר אין לו כסף' - ואף אם אין לו כסף לקנות המים, ילך, כי בחינם הוא לילך אצל נביא ולשמוע דבר ה', 'לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב' - לכו לקבל תורה, שהיא דבר יותר טוב מיין וחלב, בלא מחיר.

19. וע' במהרי"ט אלגזי (שם אות ב' ס"ק ז'), ובכרתי ופילתי (יו"ד סימן פ"א ס"ק ז'), שפלפלו לפי"ז באיזה איסור היה נאסר החלב, דהרי אבר מן החי הוא אחד מז' מצות בני נח שקבלו עליהם, ע"ש. ועיין במשך חכמה עה"ת (בראשית י"ח, ח') שביאר באו"א.

(בחולין קי"ד). לא שנו אלא להכשיר את הזרעים אבל לענין בישול מי חלב אינו כחלב²⁰, עכ"ל הבית יוסף.

ובדרכי משה (אות ו', וע"ש בפרישה אות י') תמה על מה שנסתפק הבית יוסף בדברי ה"ר אליעזר אם קאי על נסיוני דחלבא או על מי חלב, דהא פשיטא דקאי על מי חלב גרידא ולא אנסיובי דחלבא, וכמבואר בדברי הטור ביו"ד סימן פ"ז, שכתב דמי חלב היינו לאחר שמבשלן הנסיובי, וז"ל הטור שם, המבשל במי חלב, או בחלב מתה, או בחלב זכר, פטור, וכתב א"א הרא"ש ז"ל דנסיובי דחלבא אינה בכלל מי חלב ואסור מן התורה, אלא מי חלב היינו אחר שהוציאו מן החלב כל האוכל, כגון לאחר שעשו כל הגבינה, מבשלים החלב, והאוכל צף מלמעלה, ולא נשאר בו אלא מים בעלמא, זהו הנקרא מי חלב, עכ"ל הטור. והעולה מדברי הדרכי משה שמכיון דפשוט הוא שהמבשל נסיובי דחלבא עם בשר עובר על איסור דאורייתא, ואילו המבשל בשר במי חלב פטור אבל אסור מדבריהם, א"כ פשוט הוא דמה שאסר ה"ר אליעזר בכאן לומר דלאו בכלל היתירא דחלב הוא, כוונתו למי חלב²¹.

20. וכן פסק הש"ך שם (ס"ק י"א) ע"ש. וע' בשו"ת משנה הלכות (חלק ה' סימן צ"ד) במה שרצה השואל להתיר לבשל סקימ'ד מילק בלע"ז (חלב דל שומן - היינו שנלקטה כל השמנונית על ידי מכונה) בבשר אם זה ג"כ בכלל מי חלב, וכתב הרב זצ"ל שח"ו לומר כן, וז"ל, אבל לפענ"ד פשוט דזה הוה בכלל חלב ממש, ואסור מדאורייתא אליבא דכ"ע, ומראהו מראה חלב, וגם שמו חלב, גם נסיתי בחלב זה ונעשה ממנו זארע מילך בלע"ז, וממילא פשוט דיש לעשות ממנו גבינה ג"כ, וה"ז חלב גמור, אלא שניטל ממנו הקום (סמעטענא בלע"ז) שג"כ ניטל ממנו השומן, ומעולם לא פקפק בה אדם דהרי זו חלב האמור בתורה על כן נראה לפענ"ד דאין בזה שום ספק שהוא אסור דאורייתא. ומ"ש בשם רבינו שמחה (הובא ברא"ש חולין קי"ד) דמה"ט מי חלב אינו כחלב משום דקרא קאמר בחלב אמו, כמו שיוצא מן האם מעורב עם האוכל, ולפ"ז הכא שנלקח כל השמנים לא יהי' מה"ת, וכ"ת כתב שקשה לומר כן. ובאמת כי אדרבה מרבינו שמחה ראייה לדברינו, דהאי נמי חלב הוא, דרבינו שמחה לא בא אלא להוציא מי חלב, אבל כל שיש שם אוכל מעורב אכתי חלב הוא, והכא הרי איכא אוכל מעורב בו, וכיון דאיכא אוכל מעורב בו פשוט דהרי הוא בכלל חלב גמור לרבינו שמחה, עכ"ל.

21. וע' בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן ע"ג) שנשאל על חולה הרוצה לשתות מימי חלב לאחר אכילת בשר, ועיין בתשובתו שמאריך לבאר הענין, ובמה פליגי ה"ר אליעזר ור' שמחה, ובאמצע דבריו כתב לגבי מימי חלב וז"ל, אבל כבר קלישי לי' איסורא ופשיטא דאין להחמיר לחולה קצת, אחר אכילת בשר בשיהוי שעה. וע"ע בפרי חדש (בסימן פ"א אות י"ד) שג"כ האריך בענין זה, לבאר החילוקים בין נסיובי דחלבא למימי חלב, ואם יש חילוק בכלל, ונ"מ בין לשון הגמרא ללשון בני אדם ע"ש, וסיים דאין שום חילוק ושניהם מותרים (דלא כהמחבר בסי' פ"ז), ועיין בפרי תואר (שם) שכתב דעכ"פ ספק דאורייתא הוא, והפרי מגדים (בשפתי דעת ס"ק כ"ג) כתב דאין לנו אלא דברי המחבר, ויש לאסור אפילו בהפסד מרובה, ואפילו בהנאה במי חלב, ומיהו אם יש עוד ספק אי מצטרפין דליהוי ס"ס, צ"ע.